

JAK PRASKALY ŠVY

**DUŠAN
ŠPÁČIL**

**KATEŘINA
ČECHOVÁ**

**ROZPAD
SPOLEČNÉHO STÁTU
NEJEN OČIMA AKTÉRŮ**

**VÁCLAV KLAUS
VLADIMÍR MEČIAR**

PETR PITHART

JÁN ČARNOGURSKÝ

ZDENĚK JIČÍNSKÝ

JÁN SLOTA

JAN KALVODA

PAVOL DUBČEK

FEDOR GÁL

JIŘÍ SVOBODA

MILAN KŇAŽKO

A DALŠÍ...

Edice **Česky** **ČAS**

**DUŠAN
SPÁČIL**

**KATEŘINA
ČECHOVÁ**

JAK PRAŠKALY ŠVY

ROZPAD SPOLEČNÉHO STÁTU NEJEN OČIMA AKTÉRŮ

Edice **Český ČAS**

**DUŠAN
SPÁČIL**

**KATEŘINA
ČECHOVÁ**

JAK PRAŠKALY ŠVY

ROZPAD SPOLEČNÉHO STÁTU NEJEN OČIMA AKTÉRŮ

Těžištěm této knihy jsou rozhovory s těmi, kdo byli přímými aktéry událostí, které počátkem devadesátých let předcházely rozdělení Československa. Kladli jsme si za cíl přiblížit dobu před dvaceti lety a osvětlit důvody, proč se naše národy – byť smírně a přátelsky – rozešly. Místo vědecké práce jde spíše o soubor autorizovaných dokumentárních interview, doplněných glosami a jinými texty, jež odrážejí subjektivní pohled obou autorů – novinářů.

Dušan Spáčil (dále jen „*ds*“)

Kateřina Čechová (dále jen „*kč*“)

Autoři a nakladatel děkují všem osobnostem, které poskytly svědectví pro tuto knihu.

© Dušan Spáčil, 2011

© Kateřina Čechová, 2011

Editor: © Josef Snětivý, 2011

Photographs: © ČTK/Libor Hajský, Stanislav Peška, Tomáš Novák, Martin Příbyl, Michal Krumphanzl, Peter Brenkus, Igor Zehl, Jaromír Čejka, René Volfík, Jaroslav Podhorský, Miroslav Földeši, 2011

Cover & Layout © Alena Laňková, 2011

© Nakladatelství ČAS, 2011

ISBN 978-80-87470-45-9

Vladimír Mečiar **Strojvůdce rozjetého vlaku**

Vladimír Mečiar (69) působil mezi ostatními polistopadovými politiky jako zjevení. Nepodobal se disidentským intelektuálům z řad chartistů ani nejistým komunistickým papalášům. Nepřátelé se o něm brzy začali zmiňovat jako o tom „bývalém boxerovi“. Za tuhle pověst mohla ovšem spíše jeho podsaditá postava a důrazné vystupování. Mečiar sice skutečně před lety i boxoval, příznivce si však získával spíše pronikavou inteligencí, zdánlivou upřímností, populistickými sliby a zvláštním charismatem.

Kdysi byl komunistou a předsedou městského výboru v Žiaru nad Hronom, pro odpor k invazi vojsk Varšavské smlouvy byl však vyloučen a musel z funkcionářského postu odejít. Pak pracoval jako tavič – dokázal však při této práci dálkově vystudovat právo na bratislavské univerzitě – a posléze až do revoluce pracoval jako podnikový právník.

Do vysoké porevoluční politiky se dostal opravdu zvláště. VPN si totiž nevěděla počátkem roku 1990 rady s tím, komu svěřit funkci slovenského ministra vnitra. Nakonec uspořádala konkurs – který vyhrál neznámý právník ze Skloobalu Nemšová Vladimír Mečiar.

Mečiar vždy dovedl skvěle míchat exaktní formulace s emocemi a tak si získávat davy. V českých krajích, vyděšených slovenskými separatistickými náladami, získal proto „Velký Vlodo“ velmi brzy nálepku extrémního nacionalisty. Dlouho ji měl ovšem neprávem – jak v této knize upozorňuje hned několik politiků, byl v této věci spíše umírněný. Do vlaku vedoucího k rozdělení státu nastoupil až v době, kdy bylo jasné, že tomuto směřování nelze zabránit. Pak jej však řídil se suverenitou a vehemencí spojenou s národními a levicovými hesly.

U velké části Slováků si za to vysloužil nekritický obdiv, zatímco intelektuální a pravicová část obyvatel Slovenska jej za to nesnášela.

Poprvé jsem se s Vladimírem Mečiarom setkal v roce 1991, jsa značně indoktrinován některými českými médii, která Mečiara v té době líčila jako nacionálního omezence. Jeho věcná argumentace a výbušná osobnost na mě však udělaly dojem spíše pozitivní. I další setkání po několika letech proběhlo podobně, doktor Mečiar se však mezitím stal bossem se vším všudy a to, co jsem na prvním setkání vnímal jako pozitivní energii, na mě napodruhé působilo jako autoritářství.

Před rozhovorem pro tuto knihu Mečiarovo HZDS ve volbách drtivě prohrálo. Na atmosféře v sídle HZDS v bratislavském paneláku to bylo znát. Panoval tu mrtvý klid a atmosféra letargie. Vladimír Mečiar však ani slůvkem nenaznačil, že by se chtěl z politiky vzdálit. Na důchod prý zatím nepomýšlí, rád by vrátil své hnutí do parlamentu.

(ds)

Slovensku se otevřel celý svět

Řada lidí včetně politiků lituje, že k rozchodu Čechů a Slováků nebylo uspořádáno referendum.

Pozdní lítost politiků, že nebylo referendum, je většinou pouhá sebeobrana těch, kteří selhali při tvorbě zákona. Z nepovedeného zákona o referendu, přijatého právě před dvaceti lety, totiž vyplývala podmínka, že ten, kdo odchází z federace, musí nechat majetek druhé straně. Takže otázka referenda by pro Slováky musela znít, zda souhlasí s tím, že nechají celý slovenský majetek Čechům. A takové referendum by tehdy jistě jen zvýšilo napětí.

Jak se taková absurdní podmínka do zákona dostala?

Verejnost proti násilí (VPN) vycházela z toho, že federaci udrží dvěma cestami. Tím, že se přijme zákon o rozdělení československé federace, který znamenal, že ten, kdo vystoupí, musí se zřici majetku ve prospěch toho, kdo zůstává. Takový zákon ovšem nic neřešil, ale naopak zvyšoval napětí. A druhá záruka měla být v tom, že v rámci privatizace přejde do České republiky část majetku ze Slovenska a na Slovensko část majetku z Čech. A do českých zemí se mělo vydělit ze slovenského majetku více, než kolik měla dát česká vláda k privatizaci na Slovensko. Čili vlastnické struktury se měly smísit a tím se měla podpořit propojenost našich zemí. I tento nápad byl velmi sporný. Samo o sobě by to promíchané vlastnictví takový problém nebyl, ale ztráceli jsme tím přehled o tom, co je, a tak to vyvolávalo také ostrý odpor.

My laici jsme měli pocit, že otázka pro referendum mohla znít i úplně jinak.

Nemohla, ze zmíněného federálního zákona to jasně vyplynulo. Navrhovali jsme, ať tedy udělá referendum každá republika zvlášť. Češi

nám ale řekli, ať si ho uděláme sami, když chceme, že jejich zmocnění z voleb je absolutní pro jakoukoli variantu řešení situace mezi Českem a Slovenskem. Jednostranné referendum by pro nás ale znamenalo patovou situaci. Kdyby slovenské referendum řeklo „vystupte z federace“, už bychom do ničeho nemohli zasáhnout. A kdyby nám lidé odhlasovali „chceme ve federaci zůstat“, čeští politici by nejspíš řekli o. k., ale jen za těch a těch podmínek. Takže to pro nás bylo nepřijatelné. Já sám jsem pak ještě navrhoval udělat ratifikační referendum, ale to už nechtěl nikdo. Pokud jde o vůli občanů k samostatnosti, ta byla na Slovensku opravdu jednoznačná. Potvrdily to předčasné volby v roce 1994. V těch kandidovala na Slovensku jediná strana, která měla v programu obnovení Československa – dostala však jen jedno procento hlasů.

Volání po slovenské samostatnosti prý vyvolal sám Václav Havel, když po svém prvním zvolení jel do Německa, a nikoli na Slovensko. Souhlasíte s tímto tvrzením?

Zánik federace nebyl důsledkem nějakých intrik či chyb jednoho člověka. Existence Československa i jeho rozpad byly historicky podmíněné. V roce 1918 Slováci Československo přivítali, byli rádi, že se zbavili maďarského útlaku, Češi byli „bratři“. Od začátku byl však problém v tom, že slovenská reprezentace byla v tom spojení slabší, a tak Slovákům neprosadila ve státě rovnoprávné postavení. Štefánik, který měl ze Slováků jako jediný velkou autoritu, v první vládě vůbec nezasedl, protože zahynul. A Masaryk, i když byl synem slovenského kočího, neměl ke Slovákům zrovna vroucí vztah. A tak přišel s tezí o „československém národě“. Problém s touto ideou byl v tom, že se Slovensko za ČSR bralo ne jako národní, ale jen jako nářeční území. Tedy jako pouhá provincie. Tahle nešťastná myšlenka pak přispívala ke všem rozporům, které mezi Slováky a Čechy vznikly. Federace

v roce 1968 zůstala kvůli normalizaci jen na půli cesty, pocit křivdy tu byl přítomen i pak. Když přišla demokracie, dala se snaha o dořešení této otázky čekat. Přesto se dost dlouho nic nedělo, na stole byly jiné problémy. Diskuzi paradoxně (a velmi nešikovně) opravdu zahájil Václav Havel. Ne tehdy, když nepřijel do Bratislavy po inauguraci, ale když neočekávaně přinesl do sněmovny svůj amatérský návrh na změnu názvu a státního znaku. Obojí bylo pro Slováky nepřijatelné. „Pomlčková válka“, která následovala, vůbec nemusela nastat, kdyby se otázka názvu a státního znaku řešila normálně.

Mluvil jsem s vámi poprvé v roce 1991 a tehdy jste říkal, že rozpad federace nehrozí.

My jsme původně o zcela samostatném státu neuvažovali. Já tedy určitě ne. Ale už v roce 1990 jsme na společné poradě všech tří vlád – federální a obou republikových – dospěli k tomu, že federace nemůže být založena na stejných principech jako za komunismu. S těmito názory nepřišli jen slovenští zastupitelé, nespokojenost byla i na české straně. Vcelku ve shodě jsme si tehdy řekli, že je tomu třeba dát jinou podobu a uspořádání předělat. To vyděsilo Havlova poradce Křížana. Hned volal prezidentovi, ať přeruší dovolenou, že se tu hrouť federace. Nic takového se nedělo, jen vykrytalizovaly různé názory. Šlo hlavně o to, že bylo třeba změnit ústavní zákon z roku 1968, aby bylo možno přesně stanovit, co je federální a co patří republikám. V tom byl totiž velký zmatek. Přijali jsme dohodu, že to budeme řešit úpravou kompetencí, a přípravu kompetenčního zákona i diskuze kolem něho jsem dostal na bedra já. Po konzultaci s českou stranou jsme takový návrh připravili, ve federální vládě to ale vyvolávalo odpor. Proti byl například i tehdejší ministr financí Václav Klaus a předseda federální vlády Čalfa. Připadalo jim třeba, že když federace nebude řídit železnice, nebude to federace. Ta argumentace byla prostě mnohdy iracionální.

Tato situace přinášela i značné osobní tlaky. Předsedu české vlády Petra Pitharta obviňovali, že chce rozdělit stát, a ustál to před Občanským fórem jen taktak. Já to neustál, a tak jsem odešel v březnu 1991 dočasně ze scény. Mezitím vzal režii do ruky Václav Havel. Svolával porady k sobě, diskuze se vedla ani ne tak o tom, jak mají česko-slovenské vztahy vypadat co do hmoty, ale spíš jaké mají být co do filozofické podstaty.

Připomeňte prosím, jak jednání o kompetencích probíhala.

Na stole byl můj a Pithartův návrh, aby poslanci přijali ústavy republik, a to, co zbude, vytvoří pravomoci federace. Premiér Čalfa přišel s další variantou, aby byly přijaty tři ústavy. Dvě republikové a jedna federální. A Čarnogurský to navrhoval řešit nikoli ústavou, ale smlouvou mezi dvěma státy, která založí i kompetence federace. Diskuze se táhly, česká strana měla pocit, že jsem to já, kdo to tlačí k rozpadu federace. Skutečností ale bylo, že v té době už naplno probíhala krize výkonných složek. Federální orgány přestávaly pracovat a republikové ještě dostatečně nevládly. Po mně se slovenské vlády ujal Čarnogurský, neuměl však nic prosadit. Podepsala se smlouva v Mílovech, sněmovna ji však neschválila, a tak byla dána k ledu. Veřejnost se zatím radikalizovala. A do toho přišly volby. Ty určily jako vítěze HZDS, a tedy mne, a na české straně ODS a Václava Klause.

Jak velkou roli v postupném rozkladu federace hrála ekonomika?

Národní pohyby byly důsledkem jak politických demokratických změn po roce 1989, tak nevyřešených ekonomických vztahů. Uspořádání, které jsme měli mezi sebou, například předpokládalo, že republiky hradily jistou část výdajů ze svých rozpočtů a část z dotací od federace. Nikdy ale nebylo jasné, kolik zisku se kde vytvořilo, na území kterého státu, protože zisk se odvozoval z bankovních ústavů, které byly v Praze, a z obchodních organizací, které byly také hlavně

v českém hlavním městě. Velmi silné třenicice mezi federální a českou vládou na jedné straně a slovenskou vládou na straně druhé vznikly na podzim 1990 v souvislosti se sestavováním rozpočtu. Podnítila je skutečnost, že federální dotace pro republiky byly schváleny jen na rok 1991. Roku 1992 se měly přestat vyplácet. Slovenským politikům vadilo, že Slovensko sice mělo dál produkovat a přispívat do federace, peněžní vztahy byly ale dál nesprávnou cenovou politikou deformovány a nazpět jsme z federálního rozpočtu neměli dostávat skoro nic.

Závažným ekonomickým problémem bylo asi i Havlovo rozhodnutí o zastavení zbrojního průmyslu...

Málokdo si tehdy uvědomoval, že dvě třetiny zbrojního průmyslu byly na Slovensku. Ze dne na den jsme měli sto tisíc nezaměstnaných a do začátku roku 1991 tento počet vzrostl na tři sta třicet až tři sta padesát tisíc. Takže vyvstala akutní otázka peněz na konverzi tohoto průmyslu. Ty ovšem nebyly v dohledu. Při návštěvě na Slovensku pak vyslovil Václav Klaus významnou větu: „Penízky nejsou ani nebudou!“ Jenže my jsme s těmi nezaměstnanými něco dělat museli, neboť jich stále přibývalo. Řešili jsme základní problém, jak vůbec nově postavit ekonomiku, neboť zároveň se už chystaly strukturální změny, z nichž vyplývalo, že plošně padne hornictví a výrazně se sníží hutnický průmysl. Hliníkárna v Žiaru nad Hronom byla v podstatě před uzavřením. Košické železárny balancovaly na limitním množství oceli, aby se vůbec mohly udržet v chodu. Dostali jsme se s Čechy do ekonomického sporu: z čeho má Slovensko vlastně žít, jak máme ekonomiku sanovat? Česká republika na tom byla bezpochyby lépe. My jsme měli minimum spotřebního průmyslu, navíc většinu výrobků jsme vyváželi na Východ, ale po pádu Varšavské smlouvy to už od nás nikdo nechtěl. Museli jsme prostě tyto ekonomické akcenty vznášet, ale české straně se to pochopitelně nelíbilo.

Byl to problém?

Důsledkem těchto sporů bylo, že počátkem roku 1992 poslanci rozhodli, že jakékoli přerozdělování skončí. Nacionalistické tendence, které přicházely ze Slovenska, chtěli zastavit tím, že se bude rozhodovat jen podle počtu obyvatel, podle klíče, že v Čechách a na Moravě žijí dvě třetiny a na Slovensku jedna třetina obyvatel. Jenomže to bylo pro slovenskou stranu také nepřijatelné, neboť to znamenalo zřít se identity a kapitulovat.

Po samostatnosti volali nejdříve lidé na demonstracích v slovenských ulicích. Hráli mezi nimi nově nezaměstnaní například ze zbrojovek velkou roli?

Řeknu to tak, že na těch pouličních akcích se setkala nejrůznější směs lidí. Zaprvé byla nespokojenost s federací a s vystoupeními prezidenta. Některými výroky nás Václav Havel jako národ urážel. I některými provokacemi, které udělal 14. března 1991, když bylo výročí Slovenského štátu. Všichni jsme dělali všechno pro to, abychom přešli provokacím na náměstí v Bratislavě. Ale on tu atmosféru rozbouřil. Jeho vyjádření k federaci také hýbala žlučí všem. Nezaměstnaní, kteří najednou ztratili perspektivu, cítili, že Havel se sice o něco zasloužil, ale také nás něčím poškodil. Federální vláda zase neměla snahu řešit některé důležité otázky. Mluvím třeba o odvětví hutnictví, které zatím fungovalo. Měli pocit, že federální orgány jen čekají, až podniky krachnou. Ale z čeho bude slovenská ekonomika a Slovensko žít? To ohrožení mělo více rozměrů než jen národní.

Kdy se Slováci rozhodli pro úplnou samostatnost?

Do léta roku 1992 byla většina Slováků odhodlána žít v nějakém svazku s Čechy. Jenže pak se situace radikalizovala. Ve hře už byla i asociační dohoda s Evropskou unií, chtěli jsme do ní vstoupit jako

dva rovnoprávní partneri. Také se nedalo ignorovat, co se dělo v bývalém SSSR a v Jugoslávii. Všude okolo vítězil nacionální přístup, nedalo se to nevnímat. Vývoj už prostě měl jistou setrvačnost. I zahraniční partneri nám říkali: „Víme, že to už neudržíte, jen ať to proběhne pokojnou cestou...“

Zmínil jste opět negativní roli Václava Havla ve vztahu k Slovákům. Proč mu nemůžete přijít na jméno?

Já si ho vážím jako disidenta, ale jako prezident ve vztahu ke Slovákům skutečně udělal řadu chyb. Myslím, že to pramenilo z toho, že stavěl všechno na vnějších obrazech. Vždy se v něm projevoval divadelník. Nepochopil, že to není představení, že dějiny i společenské dění jsou především objektivní procesy.

Ján Čarnogurský navrhoval stát rozdělit, ale až k datu přijetí obou zemí do EU. Nebylo by to lepší?

Zeptám se Vás: myslíte, že by tady ještě v roce 2000, kdy jsme podle plánu měli vstoupit do EU, nějaký stát byl? Čarnogurský prostě vytvořil jakousi fikci, aby se nedalo říct, že je proti. Vycházel z toho, že Slovensko nebylo počátkem devadesátých let připraveno na to, aby se samostatný stát vytvořil, zatímco Česká republika připravena byla. A to měl pravdu, ale nakonec to nebylo to podstatné. Také tvrdil, že dojde k disparitě měny, že se bude měnit česká koruna za třicet slovenských. A strašil rizikem nepokojů, vojenského střetu nebo nějakého převratu. Naštěstí se jeho obavy nepotvrdily. Zvládli jsme to v klidu.

Vy jste s Klausem neměli strach z nějaké „balkanizace“ československého rozchodu?

Když jsme s Václavem Klausem seděli pod oním stromem ve vile Tugendhat, probrali jsme nejprve varianty budoucího vývoje. A zjistili

jsme, že pravděpodobně jsou jen dvě. Rozdělení pod naší kontrolou, pokojné, klidné, které by vytvořilo novou kvalitu vztahů mezi našimi národy. Anebo jsme to mohli nechat jít svou cestou. Jenže tím by určitě vzrostl na obou stranách radikalismus. Během jediného roku by nás vývoj smetl a konflikt by musely řešit jednotky OSN. Na slovenské straně navíc vyvolávalo jistý nepokoj i to, že Češi měli už dokonale zpracovaných několik variant vývoje včetně svých jednostranných kroků. Dokonce se už řešily krizové zásoby a zajištění hranice.

Slovenská strana nic takového neměla?

Slovenská strana neměla absolutně nic. Riziko bylo v tom, že jednostranné kroky české strany mohly na Slovensku vyvolat napětí, které by nebylo zvládnutelné a mohlo by způsobit konflikt. A tak hned na začátku jednání jsme se s Klausem shodli: rozdělení nesmí řešit žádné bílé přílby. A my to musíme garantovat. Takže jsme velice pečlivě probírali každý detail, abychom riziko radikalizace vyloučili. Právě proto pak na setkáních s českou stranou vznikla ta velká síť smluv, které platí dodnes. Jsou do jisté míry opravdu unikátní. Odhaduji, že Evropská unie se teprve za deset či dvacet let dopracuje k takovému modelu, jaký jsme mezi Čechy a Slováky měli už v roce 1992.

Na první jednání s Klausem jste šli oba s jasnými představami, které se postupně přibližovaly? Nebo nebylo zprvu jasného nic?

Šli jsme do toho oba jen s odhodláním situaci účinně a smírně vyřešit. Definitivní představu jsme neměli. Vždyť na prvním jednání mezi čtyřma očima jsme se jen dohodli, jak budeme vytvářet federální orgány a co jsou ve vztahu Čechů a Slováků priority. Jenže pak jsme se sešli se svými delegacemi a zjistili, že nás o hodný kus přeběhly. Jejich členové se zatím už dohodli na rozdělení! Zbytek prvního setkání jsme pak tedy věnovali tomu, zda máme vůbec kompetence něco takového udělat.

Museli jste začít řešit i praktické věci. Jaké to byly?

My jsme měli na mysli dvě věci. Zaprvé, jak v otevírajícím se evropském prostoru najít místo pro existenci Čechů i Slováků. Našli jsme ho. Zadruhé kultivované rozdělení a vybudování státu na Slovensku. Bylo nutno vybudovat měnu, nastartovat hospodářství, neměli jsme ani základní evidenci. To byl další problém. Spustit sociální systémy, aby to nemělo dopad na lidi. A zatřetí, chtěli jsme zachovat kvalitu vztahů Čechů a Slováků na nejvyšší možné společné úrovni. To se také podařilo.

Nikdy v těchto jednáních s českou stranou nenastala krizová situace, kdy jste měli pocit, že se už třeba nesejdete?

Osobně jsme s panem Klausem tento pocit neměli, když byl nějaký problém, zatelefonovali jsme si a probrali ho na dálku. Jen ve vyhlášeních pro jednu nebo druhou stranu bylo pro uklidnění veřejného mínění občas nutno navenek přitvrdit. V samotných jednáních to opravdu nikdy nezaskřípalo. V mnohém jsme měli rozdílné názory, vše však probíhalo ve vzájemné úctě a důvěře. Já jsem na Klausovi oceňoval třeba i to, že to byl jediný český politik, který vedl politickou kampaň i na Slovensku. Mluvil tam i s obyčejnými lidmi. A také bylo potěšující, že co se v rámci našich jednání dohodlo, to vždy platilo, i když to třeba nikdo nezapisoval.

Jak to bylo s rozdělením občanství?

Slovensko tehdy přišlo s návrhem dvojího občanství a s tím, že všechny preference občanů České republiky na Slovensku zůstanou nedotknuty. Česká republika tehdy měla názor, že slovenské občanství jako druhé uznávat nebude. Rozebírali jsme otázky kulturní dimenze, dělení majetku, vždycky to byla závažná témata, která jsme diskutovali, ale vždy jsme se rozumně dohodli. Nikdo z nás neměl zájem na konfliktu.

Vaše představa o ekonomickém fungování budoucího státu byla asi nejspíš trochu jiná než představa Václava Klause...

My jsme vycházeli ze svých kvalifikací a i z trochu jiných představ. Moje představa se odvíjela směrem státoprávním a představa pana Klause převážně směrem ekonomickým. Ale to je logické. V tomto směru jsme se doplňovali a hledali řešení. I když jsme stále hovořili o společném státním útvaru, po jednání v Bratislavě nám česká delegace definitivně oznámila, že než nějaká konfederace, raději samostatné republiky.

K transformaci jste na Slovensku zřejmě přistupovali jinak než liberálně nastavení čeští kolegové, že?

Ano, nás to znepokojovalo. Báli jsme se, že se rozkrade velké národní bohatství. My jsme proto zastavili i kuponovou privatizaci. Vyčlenili jsme základní věci, o které měla zájem společnost, a ty jsme do privatizace nikdy nepustili. I když tlak byl mimořádně velký. Přišel třeba zástupce nějakého londýnského klubu a začal rozdělovat, co z energetiky komu připadne, co z plynu komu připadne. Moje otázky byly: „Kdo u toho Vašeho jednání byl ze Slovenska? Jak si můžete dovolit přijít a diktovat nám, co máme dělat?“ Potom si zaplatili převrat. A hodně získali.

Můžete to podložit nějakým důkazem?

Existují svědci, kteří z druhé strany přešli na naši.

Co soudíte o převládajícím názoru, že to byli jen Slováci, kdo nechtěli žít ve společném státě?

To je legenda. Aby se tato věc historicky vyřešila, navštívil jsem tehdy předsedy stran, které měly vliv. Kromě komunisty Svobody nikdo nechtěl se Slováky žít ve společném státě! ODA byla jednoznačně pro

rozdělení. V ODS brali v úvahu i jiná východiska. A potom jsem byl ještě ve třech dalších stranách, kde mi otevřeně řekli: „Táhněte, a ať jsou dráty natažené!“

Když se dělil konkrétní majetek, nastala někdy situace, která byla nebezpečná? Třeba v souvislosti s dělením armády? Říkal jste si někdy: „Tady pozor!“?

Ano. Dokonce jsem tuto otázku přednesl na radě obrany federace, kde jsem náčelníkovi generálního štábu položil dotaz, jestli mně a všem přítomným může dát čestné slovo, že nikdo z generálního štábu nepřipravuje plán vojenské intervence na Slovensko. Odpověď byla: „To čestné slovo Vám dát nemůžu“. Já jsem se potom zvednul a odešel jsem z jednání. Existují lidé, kteří vypovídají, že skutečně bylo nebezpečí jakéhosi puče. Naštěstí vše dopadlo bez problémů. V prosinci 1992 bylo rozděleno letectvo a do 31. prosince 1992 i celá armáda. Přemístilo se obrovské množství materiálu na Slovensko. Nebyly tam momenty, které by znamenaly riziko krize. Kdyby se byl objevil někdo, kdo by toho chtěl zneužít, měli jsme v rukách nástroj federální moci a použili bychom ho proti každému, kdo by chtěl vyprovokovat tvrdé, krizové řešení.

Proč jste si vymínil kontrolu nad Federální bezpečnostní informační službou?

FBIS jsme nevěřili. Byla tady už zkušenost z doby před volbami v roce 1992. Tehdy přišel na jednání federální vlády generál Šavel a žádal vyhlášení výjimečného stavu na území Československa s tím, aby síly, které byly jím označené, nemohly mít úspěch ve volbách. Odůvodňoval to vývojem v armádě a nebezpečím vojenského puče. Přišel tam i ministr obrany, všechno si vyžádal, jednání bylo několikahodinové.

Šavla ještě s některými poslali za dveře a federální vláda rozhodla, že variantu mimořádného stavu zatím armáda řešit nebude. Pak se ukázalo, že existoval plán na spuštění mimořádného stavu. Signálem měla být stávka železničářů v celém Československu. Železničáři v té době přišli k Václavu Klausovi jako k federálnímu ministrovi financí s požadavky na zvýšení mzdy. Klaus je ale bez mrknutí oka podepsal a tím se vše uklidnilo.

Máte pocit, že za tím byl někdo jiný než jen tento konkrétní generál?

Myslím, že za tím byli i jiní. On byl příliš opatrný člověk, než aby do toho šel sám.

Jaký vy sám máte výklad pro svůj negativní mediální obraz?

Část mediální propagandy v ČR považovala za potřebné vyrovnat si se mnou nějaký fiktivní účet. Denně bylo i deset nebo patnáct negativních zpráv o Slovensku. To mohl připravovat jen „malý český člověk“. Neudělal jsem spoustu věcí, ze kterých mě obviňovali a které mě zostudily. Např. jsem se pustil s plnou energií do vyjednávání o odchodu sovětských vojsk. Povedlo se a sověští vojáci do konce roku 1990 ze Slovenska odešli. A nikdo mi neřekl: „Děkuji.“ Jen vznikla legenda, že musím být agentem KGB, když jsem odchod dojednal. Tak jak chcete s tímhle bojovat?

Máte radost, jak se začlenilo Slovensko do EU a jak se tam chová?

Pokud jde o to, jak se Slovensko chová v EU, připadá mi, že provinční politici najednou dostali mezinárodní rozměr. Strhlo je to, ale pravidla, která se tam přijímají, nás nutí k ještě větší integraci, než jaká teď je. Vstup do měnové unie byl v této oblasti klíčový. Názory a argumenty prezidenta Klause byly a jsou v tomto ohledu prozíravější. Nás to nutí přemýšlet v rozměru, který slovenská politika nikdy neměla.

Vy jste stejný euroskeptik jako Václav Klaus?

Ne. V tomto jsme nebyli nikdy stejní. Od prvního sezení v Londýně v roce 1992 jsme měli rozdílné názory. Ale Klausův euroskepticismus není likvidační. Vychází z rizik, která s sebou tento vývoj nese. On s riziky seznamuje, vysvětluje a ví, že je potřeba je překonat. To byl jeho postoj, a ČR přesto do EU vstoupila ještě dříve než my.

Někdo by možná řekl, že z většího státu se staly dva méně významné státy z hlediska geopolitiky.

Nemyslím si, že se staly marginálními a že by to poškodilo naše státy. Jsou mnohem menší státečky, které bojují zuby nehty, aby přežily. Lucembursko je velké jako Bratislava, a jak jsou hrdí na to, čím jsou! Jsme částicemi společného evropského celku, takže to musíme brát jako vývoj z hlediska nejen našeho malého prostoru, ale z hlediska globálního. V žádném směru nás to nepoškodilo. Při zásadách jednomyslnosti rozhodování mezinárodních organizací máme každý svůj platný hlas.

Bylo rozdělování státu těžší než následné budování?

Ne, to ne. Operace rozdělení znamenala asi tak deset procent práce a devadesát procent dřiny znamenalo budování státu, které přišlo potom.

Získali Slováci vznikem samostatného Slovenska víc, než kdyby zůstali ve federaci? Byl to pozitivní krok?

Převěďme to na praktickou politiku. Kdybychom byli nadále integrováni s Českou republikou, za každý mezinárodní problém, který by vznikl v obchodě nebo v jiných vztazích, by byli vždy zodpovědní Češi. Pro Čechy by zase byli vinní Slováci. Věčná otázka, kdo na koho doplácí, by tu byla stále. Co to Slovensku dalo? Jsme sami sobě hospodáři. A otevřel se nám celý svět.

Až dojde k oslavám výročí rozdělení republiky, je z vašeho pohledu co slavit?

My hovoříme ve dvou kategoriích. Vy mluvíte v kategorii zániku federace a já mluvím v kategorii vzniku dvou států. Vznik států byl myslím velmi záslužný. V době kolem dělení federace jsem slýchal i hlasy, že po rozdělení budeme za tři měsíce na kolenou a za čtyři příleze zpátky. Moje odpověď byla: „Nebojte se o nás. My na kolenou nebudeme a nazpět nepřilezeme!“ A historie mi dala za pravdu.

(ds)

▣ Intermezzo I.

– Komplex neviditelnosti?

Z různých sociologických, novinářských a jiných průzkumů vyplývá, že dáváme Slovákům – a Slováci Čechům – přednost před jinými sousedy. Jiná věc je, zda se opravdu známe. Vyplývá to třeba z anekdot, které si o svých někdejších spoluobčanech vyprávíme. Hned na několika českých internetových stránkách najdete v kategorii „vtipy o Slovácích“ třeba tento: „Proč nikdo na Slovensku nechce hrát volejbal?“ – „Protože nikdo nechce být smečiar!“ Pomiňme fakt, že třeba na mistrovství Evropy v roce 2011 byli Slováci podstatně úspěšnější než Češi. Ale nesmyslný je i základ vtipu – kontroverzní slovenský premiér má fanoušků mezi Slováky stále dost! Zkrátka spíš než minipříběh o tom, jací ti Slováci jsou, je to anekdota o tom, jací si představujeme, že by být měli.

Opačně to platí také, ale v omezené míře. Ve slovenských vtipech jsme většinou líčeni jako vyčuraní a bohatí. A možná taky trochu zbabělí.

Nechci říkat, že takoví jsme opravdu, ale rozhodně se slovenská projekce české povahy příliš nerozchází s tím, jak se vidíme sami. Navíc slovenská kritika je vesměs laskavá, takoví Maďaři, Romové, ale třeba i Poláci to „dostávají“ od potomků Jánošíka mnohem tvrději.

Pokud ovšem vtipy obou národů vůbec něco ukazují, pak to, že Slováci mají svůj „Minderwertigkeitskomplex“ mnohem silnější. Příznačný je třeba tento: „Slovenská premiérka pošle na USA atomovou bombu. Nic se neděje. Pak pošle druhou, třetí... Slovensko čeká strašlivou odvetu, ale pořád nic! Premiérce to nakonec nedá a zavolá do Washingtonu. A prezident Obama jí do telefonu řekne: „Jen počkejte, vy mizerové, až vás najdeme na mapě!“

O Česku podobná anekdota po internetu neběhá. I když neoplýváme sebedůvěrou, za neviditelné se nepovažujeme. Možná tato jistá slovenská národní přecitlivělost přispěla i k rozpadu Československa. Protože pokud byla v našem čtyřiasedmšátiletém soužití skryta nějaká „mina“, byla to právě česká neznalost toho, co Slováci skutečně chtějí a potřebují, zkrátka podcenění národnostní problematiky v naší dvoučlenné federaci. Myslí si to například i někdejší velký bojovník za federaci, „předrozvodový“ předseda české vlády Petr Pithart.

(ds)